

МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ВО МЕДИУМСКИТЕ УСЛУГИ

Дали македонскиот јазик е доволно застапен на странските телевизиски канали и платформи за да биде заштитен?!

Содржина

Вовед и методологија.....	3
Перцепции и ставови на испитаниците и анализа на состојбата со преводот на странските канали и стриминг платформи	5
Заклучоци и препораки.....	26

Вовед и методологија

Иако во светски рамки, класичната телевизија изумира и сè повеќе се посегнува кон услугата „видео на барање“, во Република Македонија постојат над 30 оператори на јавни електронски комуникациски мрежи (оператори)¹ кои имаат дозвола да реемитуваат над 300 странски телевизиски канали² кои имаат обезбедено права на нашата територија.

Некои од тие канали се дел од пан-национални групации и емитуваат програми на регионално ниво и истите ги имаат преведено на локалните јазици, како на пример: српски, хрватски, словенечки, албански, но и на македонски јазик. Нашата регулатива во однос на правото на реемитување е регулирана првенствено со Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (ЗААВМУ)³, каде што меѓу другото е пропишано и прашањето за превод на каналите во членот 64 ставот 2: *„Доколку програмските сервиси што се реемитуваат преку јавни електронски комуникациски мрежи се титлувани на јазик различен од јазикот на кој оригинално се произведени, мора да бидат титлувани на македонски јазик, или на јазикот на заедницата која не е во мнозинство, а го зборуваат најмалку 20% од граѓаните на Република Македонија, освен телешопингот и рекламите“*.

Во време кога политичките напирања се во однос на македонскиот јазик, дали е признаен или не или пак дали е заштитен или не, како и усвоениот нов Закон за употреба на македонскиот јазик⁴ од страна на Владата и проследен до Собранието, Институтот за развој на електронски комуникации ИНРЕКОМ спроведе истражување во кое направи паралела на состојбата со преводот на македонски јазик со другите јазици од поранешна Југославија, на странските канали кои се емитуваат на т.н. Адриа регион.

Дополнително, за потребите на ова истражување, Институтот спроведе CAWI испитување со помош на онлајн панел, на случаен репрезентативен примерок од 1.000 испитаници, од 13.03. до 24.03.2023 година, со маргинална грешка од +/- 3,5% и ниво на доверба од 90%. Примерокот е репрезентативен според карактеристиките: пол, возраст, етничка припадност, регион и населено место (општина, урбано/рурално), според официјалните статистички податоци од пописот на резидентното население во Република Македонија од 2021 според Државниот завод за статистика. Прашалникот беше полуструктуриран, со контрола на конзистентноста и логичка контрола на одговорите.

Целта на ова истражување е да се соберат податоци во однос на странските транснационални телевизии кои се реемитуваат во Македонија и колку од нив имаат обезбедено превод на македонски јазик. Исто така, во однос на јазикот на којшто се реемитуваат дел од каналите, особено на спортските канали, Владата⁵ издаде препорака

¹ <https://avmu.mk/wp-content/uploads/2022/08/Registar-na-OJEKM-04.08.2022.xls>

² <https://avmu.mk/dozvoli-za-stranski-radiodifuzeri/>

³ [Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги – Агенција за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги \(avmu.mk\)](https://www.avmu.mk/)

⁴ <https://vlada.mk/node/33106>

⁵ <https://lokalno.mk/sportskite-kanali-najdotsna-do-31-dekemvri-da-vovedat-komentirane-na-makedonski-i-albanski-jazik/>

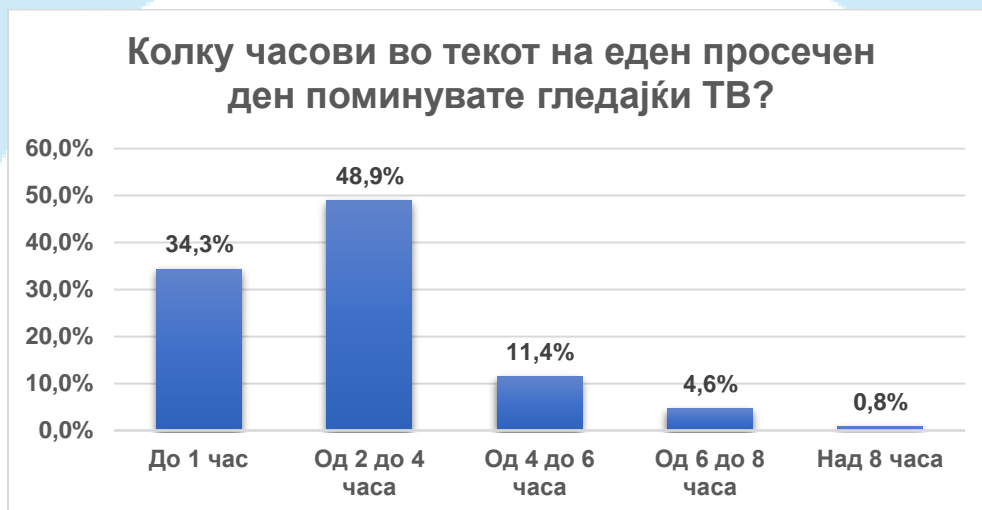
со одредени рокови за да започнат и тие телевизии да „коментираат“ на македонски јазик, но за жал состојбата не е променета. Во истражувањето ќе се задржиме на македонскиот јазик, албанскиот јазик како јазик кој го зборуваат најмалку 20% од етничките заедници во државата и воедно кој е дозволен согласно законот, како и јазиците од поранешната Југославија: српскиот кој е најзастапен говорно на просторот на поранешна Југославија, хрватскиот кој е разбирлив за поголемиот дел од граѓаните на Македонија, но и воедно официјален јазик на ЕУ, како и словенечкиот кој го говорат околу 2 милиони луѓе – слично како и македонскиот, а воедно и бидејќи е пазар сличен по бројот како македонскиот.

Во продолжение на истражувањето ќе бидат презентирани и табели кои содржат одговори на прашањето: кој канал на кои јазици е преведен, како и резултати од анкетното истражување во кое ќе се анализираат перцепциите и ставовите на испитаниците.

Собраните податоци и анализата на мислењата од граѓаните има за цел да ги насочи засегнатите страни да изнајдат решенија и механизми со цел промоција, унапредување и заштита на македонскиот јазик во медиумскиот свет.

Перцепции и ставови на испитаниците и анализа на состојбата со преводот на странските канали и стриминг платформи

Испитаниците најпрво беа запрашани колку време одвојуваат во текот на просечен ден за да гледаат телевизија. Речиси половина – 48.9% одвојуваат 2 до 4 часа, потоа следуваат тие што одвојуваат околу еден час со 34.3%, а на третото место се испитаниците кои пред својот телевизиски приемник седат од 4 до 6 часа во текот на денот.

Следното прашање се однесуваше дали странските телевизиски канали што ги гледаат испитаниците најчесто имаат превод на македонски јазик. Речиси две-третини од каналите (69.4%) имаат превод на македонски, наспроти нецела третина (30.2%) кои не обезбедиле соодветен титл или синхронизација.

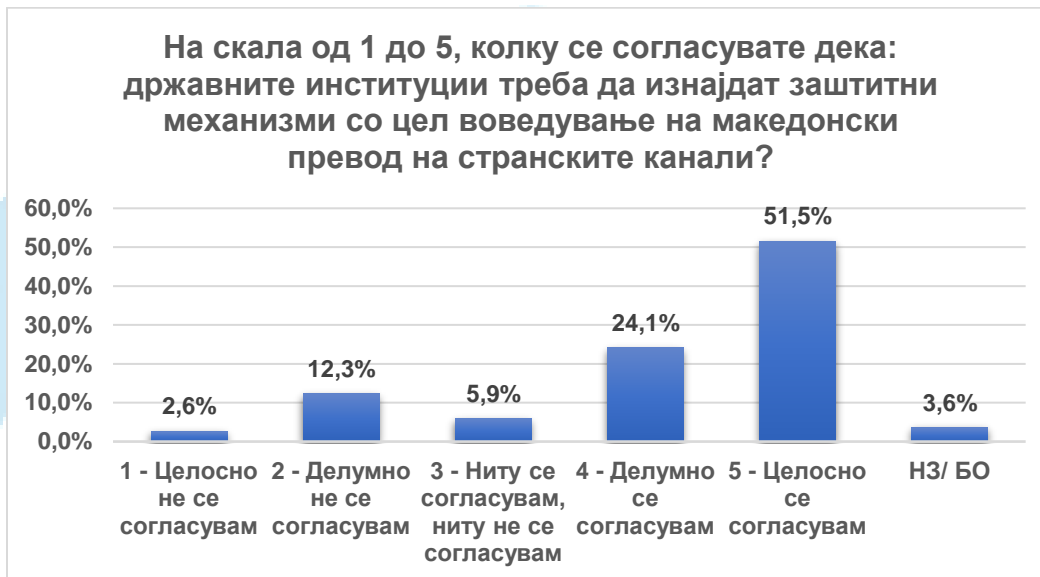
На нешто повеќе од половина од испитаниците – 57.2% им пречи што каналите што ги следат немаат превод на македонски јазик, наспроти 41.2% кои одговориле дека немаат проблем каналите да бидат без превод или да се со превод на друг јазик.

Следното прашање се однесуваше дали корисникот би го заменил постојниот оператор хипотетички доколку истиот не нуди превод на каналите со некој друг оператор што би понудил превод на истите тие канали. Од испитаниците, 40.4% одговориле со „Не“ наспроти 31.9% кои би го замениле операторот и 12% што се неодлучни. Високи 15.7% од испитаниците немаат одговор односно не знаат како би постапиле во таков случај.

Следното прашање беше да се оцени понудената изјава на скала од 1 до 5. Па така кумулативно две-третини односно 75.6% се согласуваат државата да изнајде решенија за воведување на македонскиот јазик на странските канали што што го немаат. Наспроти нив, кумулативно 14,9% одговориле дека не се согласуваат со таквата потреба.

Во продолжение во табеларен приказ се наведени каналите кои имаат превод на некој од петте јазици земени за споредба во истражувањето: македонски, албански, српски, хрватски или словенечки. Паралелно со анализа на табелите, ќе бидат презентирани и резултатите од другите поставени прашања во истражувањето.

Првиот пакет на странски телевизиски канали се тие канали што нудат филмови и серии. Од собраните податоци, речиси сите филмски телевизиски канали имаат превод на македонски јазик. Исклучок се само: AMC, Diva и Sci Fi.

Име на канал:	Македонски јазик	Албански јазик	Српски јазик	Хрватски јазик	Словенечки јазик
AMC	✗	✗	✓	✓	✓
AXN	✓	✗	✓	✓	✓
AXN Spin	✓	✗	✓	✓	✓
BBC First	✓	✗	✗	✓	✓
Cinemax	✓	✗	✓	✓	✓
Cinemax 2	✓	✗	✓	✓	✓
Cinestar TV 1	✓	✓	✓	✓	✓
Cinestar TV 2	✓	✗	✓	✓	✓
Cinestar Action	✓	✓	✓	✓	✓
Cinestar Comedy	✓	✗	✓	✓	✓
Cinestar Fantasy	✓	✗	✓	✓	✓
Cinestar Premiere 1	✓	✗	✓	✓	✓
Cinestar Premiere 2	✓	✗	✓	✓	✓
Diva	✗	✗	✓	✓	✓
Dizi (Timeless drama channel)	✓	✓	✓	✓	✗
Epic Drama	✓	✗	✓	✓	✓
FilmBox Extra HD	✓	✓	✓	✓	✗
FilmBox Plus	✓	✓	✓	✓	✗
FOX	✓	✗	✓	✓	✓
FOX Crime	✓	✓	✓	✓	✓
FOX life	✓	✓	✓	✓	✓
FOX Movies	✓	✗	✓	✓	✓
HBO	✓	✗	✓	✓	✓
HBO 2	✓	✗	✓	✓	✓
HBO 3	✓	✗	✓	✓	✓
M1 Film	✓	✗	✗	✓	✗
M1 Gold	✓	✗	✗	✓	✗
Sci Fi	✗	✗	✓	✓	✓
Tring Action	✓	✓	✗	✗	✗
Tring Fantasy	✓	✓	✗	✗	✗
Tring Super	✓	✓	✗	✗	✗
TV 1000	✓	✗	✓	✓	✓

Испитаниците беа запрашани кои филмски канали најчесто ги гледаат и имаа можност да одберат повеќе одговори.

Сублимирано, најгледани се FOX каналите, потоа следува каналот TV 1000, на трето место се HBO каналите, четврти се Cinestar канали, а во топ пет влегуваат и AXN каналите. Сите овие канали имаат обезбедено македонски превод во својата програма.

Каналите Sci Fi (1.8%), Diva (1.2%) и AMC (0.8%) имаат низок процент на гледаност, па се поставува дилемата: дали овие канали испитаниците не ги гледаат порани немање превод на македонски или пак каналите не се нафаќаат на локализирање на програмата поради малата гледаност.

Следната табела ги вклучува сите документарни канали што се реемитуваат и имаат превод на некој од петте јазици што се вклучени во истражувањето.

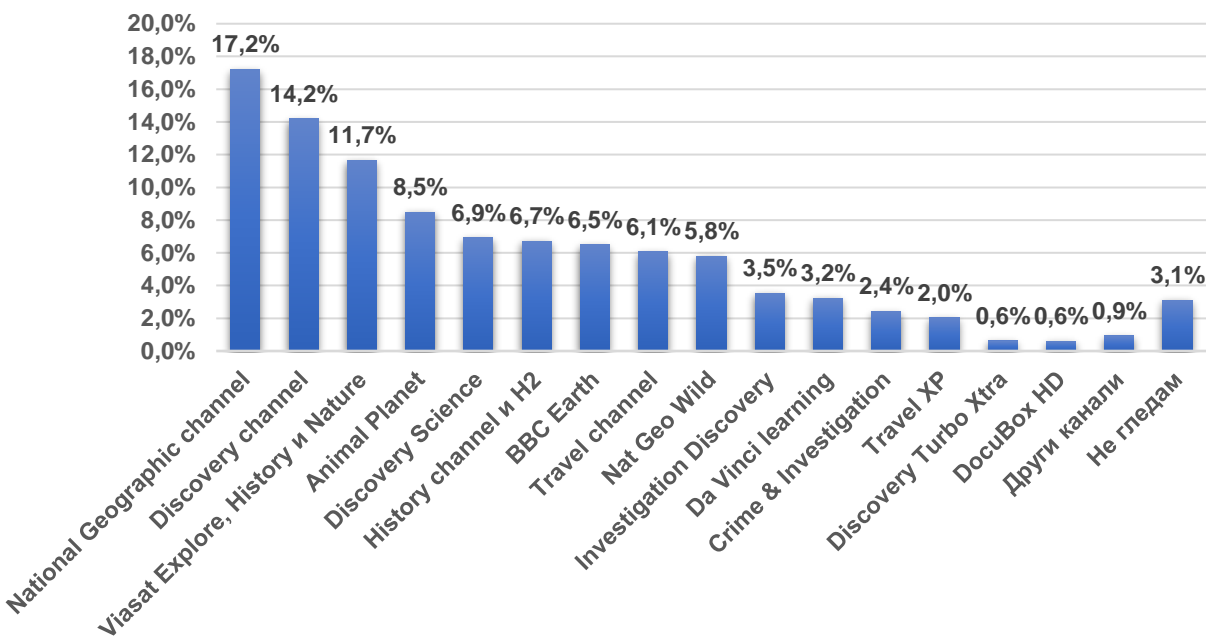
Може да се заклучи, најголем дел од документарните канали се со македонски превод, особено „основните / главните“ канали на поголемите групации. Но исто така може да се согледа дека дел од каналите на Дискавери групацијата, како што се: Discovery Science, Discovery Turbo Xtra и Investigation Discovery иако веќе долго време се реемитуваат не се нудат со превод на македонски. Слична е ситуацијата и со NatGeo Wild, History 2 и Crime & Investigation. Каналот Discovery HD Showcase престана⁶ да постои од 1. Јануари 2021 година и истиот имаше македонски превод.

Име на канал:	Македонски јазик	Албански јазик	Српски јазик	Хрватски јазик	Словенечки јазик
Animal Planet	✓	✓	✓	✓	✓
BBC Earth	✓	✗	✓	✓	✓
Crime & Investigation	✗	✗	✓	✗	✗
Da Vinci learning	✓	✗	✓	✓	✓
Discovery channel	✓	✓	✓	✓	✓
Discover Science	✗	✗	✓	✗	✗
Discovery Turbo Xtra	✗	✗	✓	✗	✗
Investigation Discovery	✗	✓	✓	✗	✗
Discovery HD Showcase*	✓	✗	✓	✗	✗
DocuBox HD	✓	✓	✓	✓	✗
History channel	✓	✗	✓	✓	✓
History 2	✗	✗	✓	✓	✓
National Geographic channel	✓	✓	✓	✓	✓
Nat Geo Wild	✗	✗	✓	✓	✓
Travel channel	✓	✗	✓	✓	✓
Travel XP	✓	✗	✓	✓	✗
Viasat Explore	✓	✗	✓	✓	✓
Viasat History	✓	✗	✓	✓	✓
Viasat Nature	✓	✗	✓	✓	✓

⁶ [Discovery Showcase HD a Fine Living končí \(newsbeezer.com\)](https://newsbeezer.com)

Од резултатите од испитаниците, најголем процент од нив го следат каналот National Geographic channel, потоа Discovery channel, на трето место се трите канали Viasat (Explore, History и Nature), четврти е каналот Animal Planet, а во петорката влегува и Discovery Science кој нема превод на македонски.

Кои документарни канали најчесто ги гледате?

Во однос на забавно-колажните канали, состојбата со преводот на македонскиот јазик е некаде на средината: дел од каналите имаат, а помал дел се' уште не се одлучиле да го понудат македонскиот јазик во преводите. Станува збор за Food Network и HGTV кои се дел од Дискавери групацијата, како и каналот CBS Reality.

Мора да се напомене и фактот дека MTV Adria⁷ каналот кој нудеше македонски превод е повлечен од етерот и заменет со MTV Europe, а каналот Fine Living⁸ исто така престана со работа.

Име на канал:	Македонски јазик	Албански јазик	Српски јазик	Хрватски јазик	Словенечки јазик
24 Kitchen	✓	✗	✓	✓	✓
CBS Reality	✗	✗	✗	✓	✓
E! Entertainment	✓	✗	✓	✓	✓
Fine Living*	✓	✗	✗	✓	✗
Food Network	✗	✗	✗	✓	✗
HGTV	✗	✗	✓	✗	✗
MTV*	✓	✗	✓	✓	✓
Nova S	✓	✗	✓	✗	✗
TLC	✓	✓	✓	✓	✓

Во однос на забавните канали, една третина од испитаниците го избрале каналот 24Kitchen, на второ место е TLC, а на третото место е Food Network.

Иако речиси десетина од испитаниците го следат Фуд Нетворк, овој канал и понатаму не е со превод на македонски.

⁷ [MTV \(Adria\) - Wikipedia](#)

⁸ [Fine Living \(European TV channel\) - Wikipedia](#)

Кога станува збор за спортските канали, тоа претставува најболна тема околу преводите. Ниту еден странски канал не обезбедува коментатор на македонски јазик.

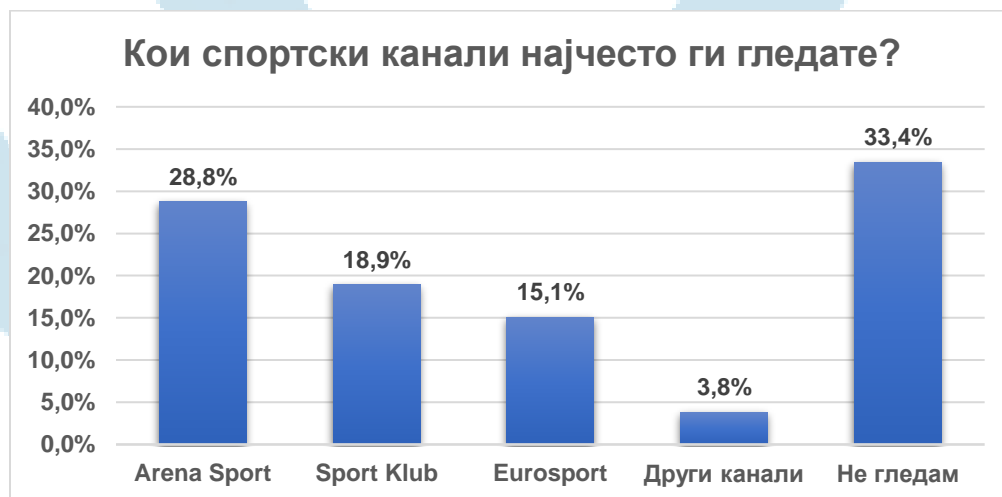
Спорт Клуб каналите и Арена Спорт канали имаат посебни канали на српски, хрватски и словенечки, а исто така имаат и на бошњачки и црногорски, но не и на македонски.

Каналот Sport Klub во неколку наврати обезбеди македонско аудио⁹ за време на натпреварите кога Македонија играше во Лигата на нациите. Но тоа беше кратко.

Македонската Влада¹⁰, во Ноември 2021 година, на владина седница препорача спортските канали да започнат со зрачење на македонски, но и после повеќе од половина година, нема промена.

Име на канал:	Македонски јазик	Албански јазик	Српски јазик	Хрватски јазик	Словенечки јазик
Arena Sport	✗	✗	✓	✓	✓
Eurosport	✗	✗	✓	✓	✗
Lov i ribolov	✗	✗	✓	✓	✗
Nova Sport	✗	✗	✓	✗	✗
Sport Klub	✗	✗	✓	✓	✓

Следната група на прашања што ги добија испитаниците се однесуваа на спортските канали. Па така, најгледани се Арена Спорт со 28.8%, а со речиси 10 процентни поени разлика е Спорт Клуб – 18.9%. Евроспорт е со 15.1% гледаност од страна на испитаниците во ова истражување.

⁹ Ексклузивно: Спортскиот новинар Бранко Илиевски е прв коментатор на македонски јазик на Спортклуб » SPORTM.mk » Лигата на информираните!

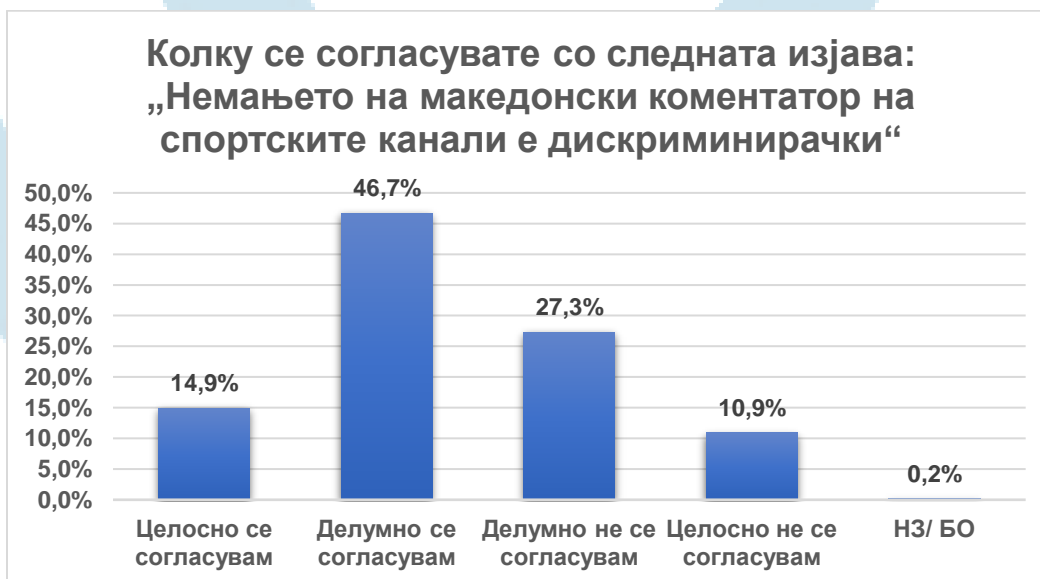
¹⁰ Владата препорача: Арена и Спортклуб на македонски и на - албански јазик! (sport1.mk)

Испитаниците што одговорија дека гледаат некој од спортските канали, добија дополнителни прашања.

Па така, на прашањето дали им пречи на испитаниците што спортските канали не се на македонски, мнозинството од нив одговориле дека не претставува проблем – 54.5%, наспроти 44.7% што одговориле дека би сакале да имаат македонски коментатор.

Кумулативно, 61.6% од испитаниците што гледаат спортски канали, се согласуваат со изјавата дека е дискриминирачки кон Македонците да немаат спортски коментатори на македонски јазик, наспроти 38.2% што не се сложуваат со таквата изјава.

Следната група на канали се посветени на најмладите гледачи – децата, но и нивните родители.

Приказот покажува дека само два канали се синхронизирани на македонски јазик: Vavoom и Pikaboo, дел од United Media Group. Каналот KidsCo¹¹ и Orlando Kids се укинати и со тоа е намален бројот на преведени канали.

Име на канал:	Македонски јазик	Албански јазик	Српски јазик	Хрватски јазик	Словенечки јазик
Disney channel	✗	✗	✓	✓	✓
Disney Junior	✗	✗	✓	✗	✓
Kids Co*	✓	✗	✗	✗	✗
Minimax	✗	✗	✓	✗	✓
Nickelodeon	✗	✗	✓	✓	✓
Nick Jr.	✗	✗	✓	✓	✓
NickToons	✗	✗	✓	✓	✓
OK Orlando Kids*	✓	✓	✗	✓	✗
Pikaboo	✓	✓	✓	✓	✗
Vavoom	✓	✓	✓	✓	✗

Испитаниците во истражувањето имаа и прашање за најгледани канали за деца. Па така, каналите Boomerang и Cartoon Network се на првите две места, но и двата канали не се преведени на ниту еден од јазиците од поранешна Југославија. За разлика од тоа, на трето место по гледаност се каналите од групата на Nickelodeon кои за жал не се преведени на македонски јазик, туку на српски, хрватски и словенечки. Истата ситуација е и со каналите Disney и Disney Junior кои немаат превод на македонски но имаат на српски, хрватски или словенечки.

¹¹ [Children's network KidsCo set to close - Digital TV Europe](#)

Како и во случајот со спортските канали, и испитаниците што одбрале некој од детските канали, добија дополнителни прашања.

Во однос на синхронизацијата на детските канали, две третини - 66.8% од испитаниците се изјасниле дека им пречи немањето на превод, наспроти нецела третина (27.1%) што одговорила дека нема проблем детските канали да немаат превод на македонски јазик.

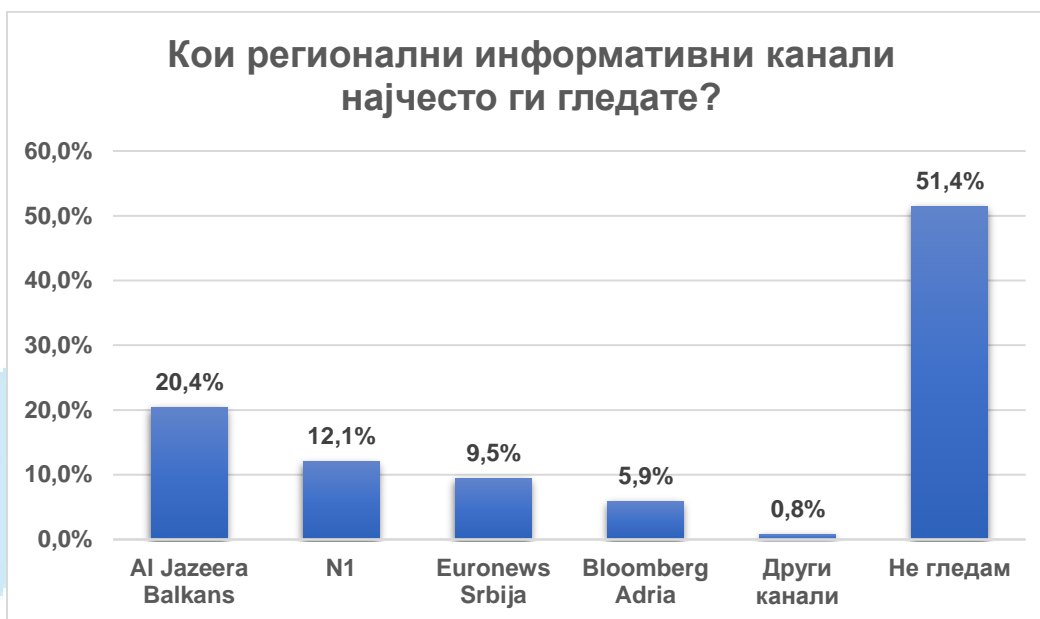
Во однос на согласноста со изјавата дека немањето синхронизација на македонски наспроти синхронизациите на српски, хрватски или словенечки е дискриминација кон децата во Македонија, кумулативно 63.8% изјавиле дека се согласуваат, наспроти 31% што не се согласуваат со ваквата изјава.

Последната група на канали што ја анализираме се однесува на информативните регионални канали. Истите својата програма ја реемитуваат на српски, но не и на македонски. Па така, иако истите имаат свои редакции и редовни јавувања од живо, новинарите на истите канали говорат на српски, наместо на македонски јазик.

Име на канал:	Македонски јазик	Албански јазик	Српски јазик	Хрватски јазик	Словенечки јазик
Al Jazeera Balkans	✗	✗	✓	✗	✗
Bloomberg Adria	✗	✗	✓	✗	✗
Euronews Srbija	✗	✗	✓	✗	✗
N1	✗	✗	✓	✓	✗

Од сите тие специјализирани канали за вести, најгледан е Al Jazeera Balkans со 20.4%, потоа следува N1 со 12,1% кој има свои верзии во Србија, Хрватска, Босна и Херцеговија и Словенија, но не и во Македонија. На трето место е релативно новиот канал Euronews кој го покрива подрачјето на поранешна Југославија.

Во оваа секција на прашања, испитаниците беа запрашани и кои музички канали најчесто ги гледаат односно слушаат. На прво место се MTV каналите, потоа следува бугарската Balkanika а на трето место е хрватската Jugoton TV.

Институтот спроведе и истражување и за новите трендови во медиумскиот свет. Испитаниците добија последна секција на прашања во однос на новите интернет стриминг платформи кои нудат услуга „видео на барање“.

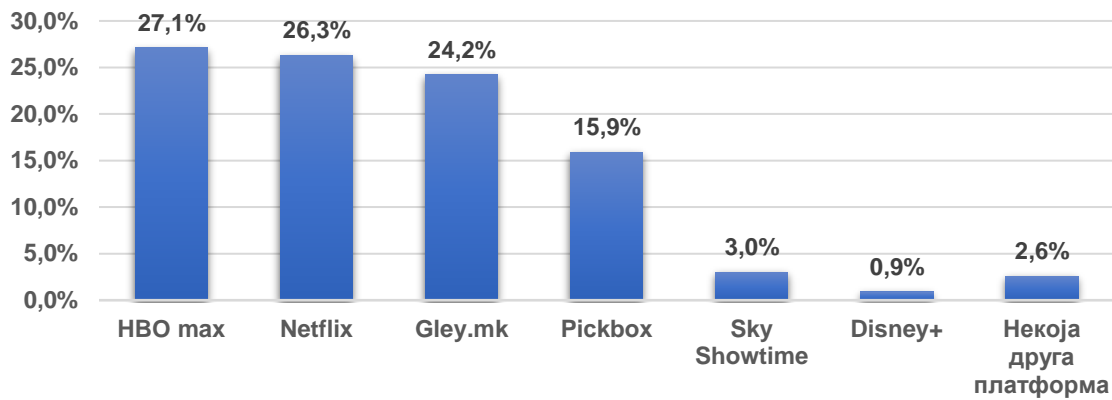
Од испитаниците, нешто повеќе од половината (53.6%) се имаат претплатено на некаква платформа преку која гледаат онлајн филмови, серии или емисии.

Од тие што се претплатени, беа запрашани на која или кои платформи се претплатени и им беше дозволено да изберат повеќе можни одговори.

Па така, најмногу од нив – 27,1% се претплатени на платформата HBO max, платформа што кај телекомуникациските оператори доаѓа во претплатата зависно од избраниот пакет од корисникот. На второ место е Нетфликс со 26.3%, а на трето место е единствената македонска стриминг платформа: Глеј.мк со 24.2%. Регионалната платформа Пикбокс е на четвртото место со 15.9% на претплатници, додека пак најновите играчи во Македонија – Скај шоутајм и Дизни плус имаат само 3.0% односно 0.9% претплатници од испитаниците што беа анкетирани. 2.6% од испитаниците одговорија дека се претплатени на некоја друга платформа што не беше наведена.

На која од наведените интернет стриминг платформи кои нудат видео на барање сте претплатени?

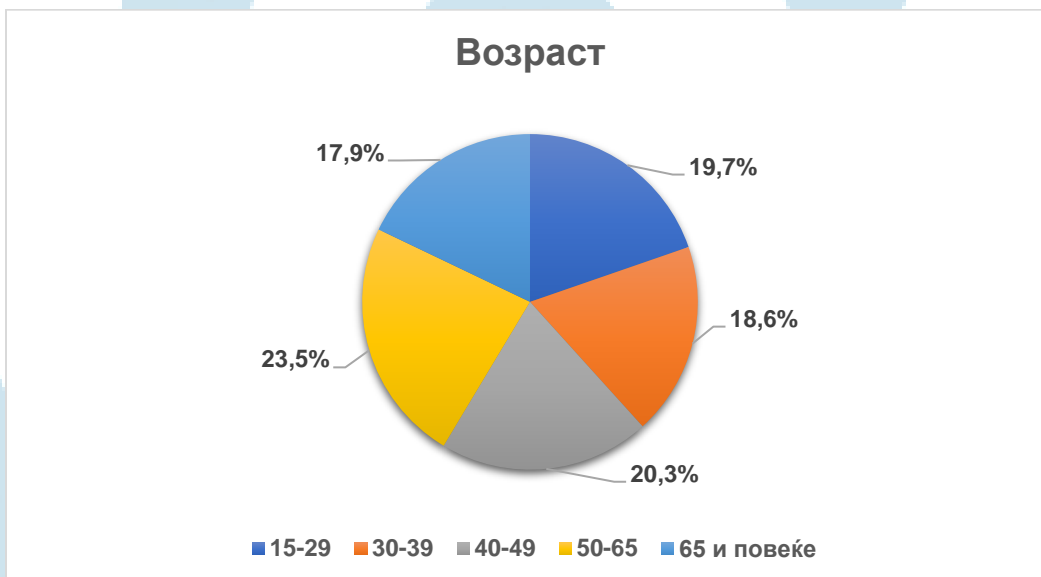
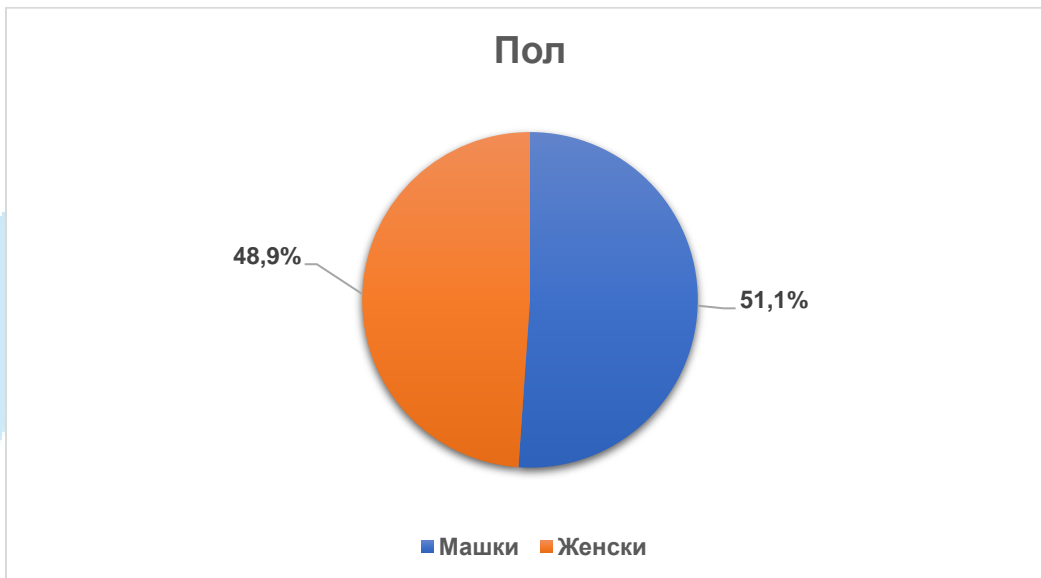
Претплатниците што одговорија дека следат програми на ХБО макс, Глеј.мк и Пикбокс добија дополнително прашање, односно да ја наведат причината заради која се претплатени на овие платформи. Овие три платформи беа одбрани поради можноста за превод на македонски јазик на филмовите, сериите, цртаните и емисиите. Испитаниците имаа можност да одберат повеќе понудени одговори.

Според резултатите, најголема причина поради која испитаниците се претплатени на некоја од овие три платформи е понудата на филмови и серии – со 33.2%, потоа следува понудата на прифатлива цена за претплата – со 31.7%, а на трето место е можноста програмата што се нуди да се гледа на македонски јазик со 27.3%. 3.1% од испитаниците одговориле дека причината поради која се претплатени е вклученоста на платформата во сметките за фиксни услуги.

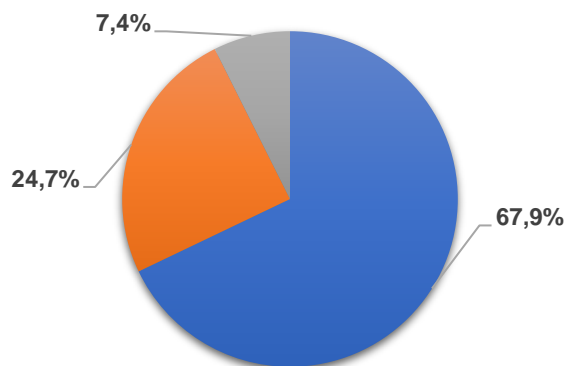
Која е причината поради која сте претплатени на интернет стриминг платформите кои нудат видео на барање?

Демографските податоци за испитаниците кои учествуваат во истражувањето, во продолжение:

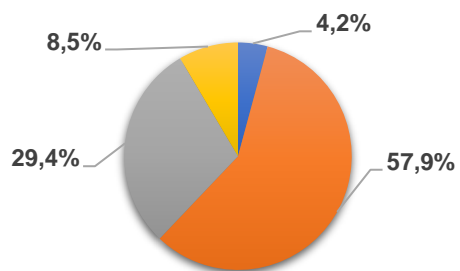

Етничка припадност

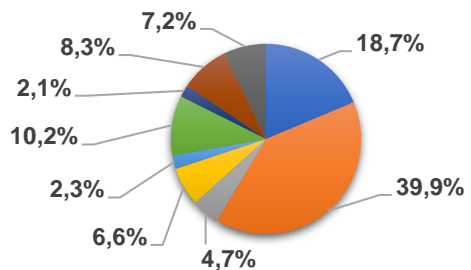
■ Македонска   ■ Албанска   ■ Друга етничка припадност

Последно завршено образование

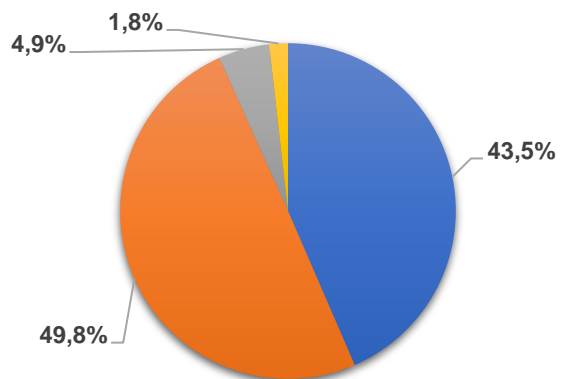
■ Основно или незавршено основно образование
■ Средно образование
■ Вишо или високо образование
■ После дипломско образование

Работен статус

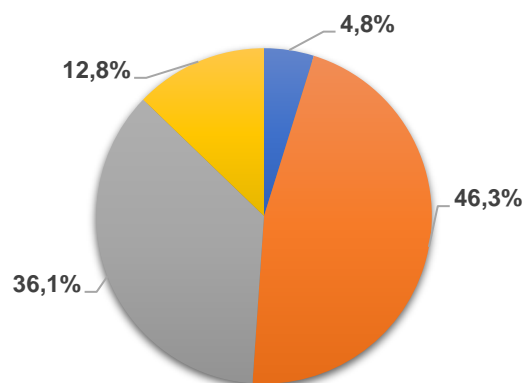
- Вработен во јавна администрација
- Вработен во приватна компанија
- Вработен во граѓански сектор
- Самовработен
- Земјоделец
- Невработен
- Ангажиран дома
- Ученик / Студент
- Пензионер

Брачен статус

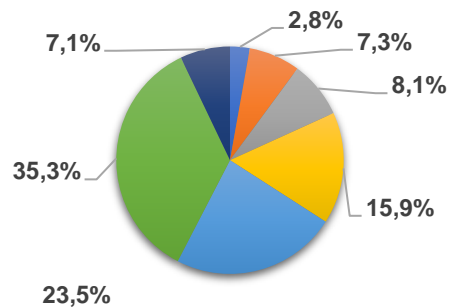
- Не е во брак
- Во брак
- Разведен или разделен
- Вдовец/ица

Членови во домаќинството

■ Сам / 1 член ■ Од 2 до 3 членови ■ 4 членови ■ 5 или повеќе членови

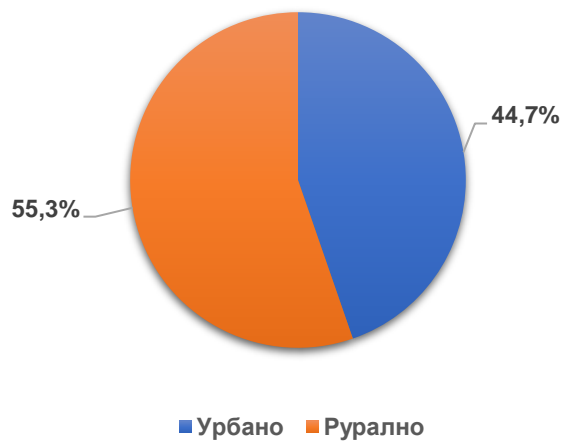
Вкупни приходи во домаќинството

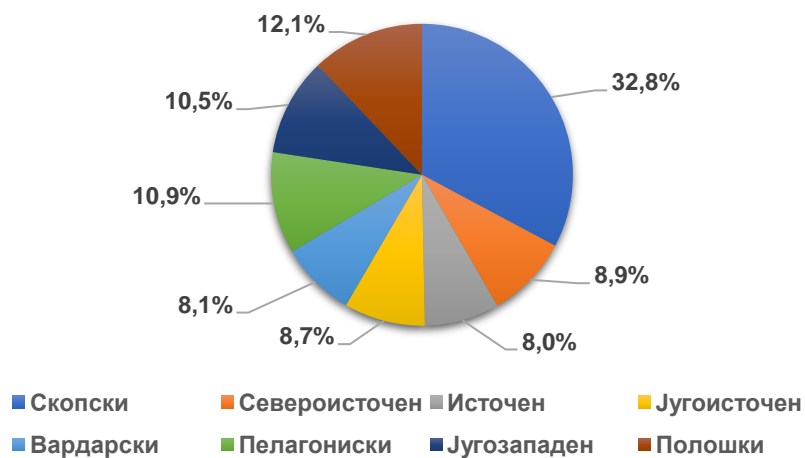
■ До 6.000 денари ■ Од 6.001 до 12.000 денари
■ Од 12.001 до 20.000 денари ■ Од 20.001 до 35.000 денари
■ Од 35.001 до 50.000 денари ■ Од 50.001 до 75.000 денари
■ Над 75.001 денари

Населено место

Регион

Заклучоци и препораки

Од претходно обработените податоци, произлегува дека македонскиот јазик е највеќе застапен на филмските, потоа на документарните и на забавно-колажните канали. Македонскиот јазик е достапен и кај само два детски канали, додека пак истиот воопшто не може да се слушне на спортските или информативни канали. Со ова, македонските гледачи имаат ускратено право да го уживаат својот мајчин јазик кај одредени ТВ канали снаоѓајќи се со алтернативни преводи кои им се разбирливи, најчесто на српски или хрватски јазик, нешто што не претставува заштита и негување на македонскиот јазик.

Најчесто оправдување од страна на каналите е фактот што Република Македонија е пазар со околу 1 милион и 800 илјади жители според последниот попис од 2021 година и нешто над 2 милиони гледачи што го говорат македонскиот јазик на територија на Балканот, претежно во поранешните југословенски земји. Поради овие параметри, оправданието лежи во наводната неисплатливост за превод односно локализација, иако бројките се речиси идентични со Словенија и словенечкиот јазик. Оправдание се бара и во фактот што сите экс-ЈУ републики го разбираат српскиот јазик и полесно е да се преведат каналите на еден отколку на повеќе јазици.

Се наметнува прашањето, дали доколку Југославија постоеше и денес, а во која беа официјални три јазици: српско-хрватски, македонски и словенечки, каналите ќе мораше да се преведени и на македонски, освен на српско, хрватски и словенечки?!

Најголем проблем, сепак претставуваат спортските канали, кои и покрај тоа што купуваат права за спортски настани и не дозволуваат на македонските ТВ куќи да обезбедат преноси поради своите финансиски конструкции, не нудат можност за македонско аудио. Ваквото прашање се најде и на Владина седница, но препораката од страна на македонската Влада, за жал не вроди со плод и не ја виде светлината на денот, со што спортските канали, не проговорија на македонски јазик.

Од друга страна, каналите за деца, не ги синхронизираат своите програми, па така, децата во првите години од својот живот, учат да зборуваат на српски или хрватски јазик или на изворниот јазик на каналот - најчесто англиски, но не и на македонски. Исто како и во другите случаи, ова претставува потфрлање во должноста на властите да го зачуваат македонскиот литературен јазик во време кога истиот од една страна е негиран, а од друга страна е под постојан напад на странски изрази што младата популација ги употребува.

За прашањето со локализирањето односно преводот на странските канали, потребно е: Министерството за култура во соработка со Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и Министерството за информатичко општество и администрација пред сè, но и со универзитетска фела преку Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ и другите катедри за македонски јазик и книжевност да изнајдат механизми за решавање на ова прашање преку Законска рамка.

Меѓу другото, останува и дилемата дали законската одредба со која на каналите им се наложува локализација само на македонски и на албански јазик, е дискриминаторска кон правото другите етнички малцинства да имаат можност да следат локализација на мајчин

јазик – било тоа српски, хрватски, бошњачки, турски итн, апропо претставувањето на Македонија како мултиетничка држава и на другите делови од народи.

Неспорен факт е дека доаѓањето на големите играчи на македонскиот пазар на електронски комуникации како сателитската TotalTV, MaxTV од Македонски Телеком, поранешниот BoomTV од словенечкиот One и кабелскиот CableTel односно Blizoo, донесоа напредок во оваа сфера и ги натераа издавачите да понудат македонски превод на многу канали, но ваквите заложби не беа толку присутни кога се во прашање спортските канали. Се остава надеж влезот на српскиот телеком Mtel кој е сопственик на Arena Sport каналите, дали ќе изнајде можности тие канали да „прокоментираат“ на македонски. Истото се однесува и на United Group, сопственик на Sport Klub каналите и директен конкурент на Mtel – операторот Total TV кои можеби ќе ја размрдаат понудата и ќе се осмелат да вклучат опција и за на македонски јазик.

Исто така, во ек кога традиционалните канали изумираат, расте употребата на платформите што нудат видео на барање. Ситуацијата е слична и таму – македонскиот јазик го има на дел од платформите што се нудат и е за пофалба, но на платформи што имаат значителен удел сепак сè уште не е достапен како опција. Македонските граѓани треба да започнат да ја менуваат навиката да не го негуваат јазикот и да започнат да користат платформи каде што опцијата за македонски е достапна.

Со цел изнаоѓање на иновативни решенија и механизми како да се заштити и промовира македонскиот литературен јазик на странските телевизии кои се реемитуваат во Македонија, но и на просторот на поранешна Југославија пред сè, Институтот за развој на електронски комуникации ИНРЕКОМ има неколку предлози:

1. Субвенционирање на преводот на програмата

Обезбедувањето на локализација на македонски јазик може да се обезбеди преку модел на субвенционирање од буџетот на Министерството за култура или комбинирано од буџетите на Министерствата за култура, Министерството за информатичко општество, како и од буџетот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Преку ова решение трошокот за локализација ќе го снесат државата и издавачот на каналите, во одреден временскиот период. ИНРЕКОМ преглага временскиот период на субвенционирање да биде максимално до 5 години, со тоа што првата година да изнесува 50% од реалните трошоци за превод, втората година да се 40%, третата – 30%, четвртата година да изнесуваат до 20%, а петтата година да се 10%. Дополнително, за да се осигура континуитетот во локализирањето односно преведувањето на програмите, предлагаме каналите да бидат договорно обврзани да продолжат со превод уште дополнителни 5 години.

2. Основање на јавно претпријатие за превод на македонски јазик

Вториот модел што го предлагаме, предвидува основање на државно јавно претпријатие од страна на Владата, под „капата“ на Министерството за култура, а со кое странските канали би биле законски должни да склучат договор за локализирање на најмалку 50% од програмата која се реемитува, доколку немаат такви договори со други приватни фирми. Ваквото претпријатие препорачуваме да се финансира комбинирано: делумно од државниот буџет, а делумно од страна на странските канали заради услугите. Ова државно претпријатие би имало за задача, освен да понуди пишан превод - титл, да обезбеди и синхронизација за детски серии и цртани филмови, како и спортски коментатори на македонски јазик.

3. Основање на приватно претпријатие за превод на македонски јазик

Третиот модел е сличен на претходниот, со таа разлика што основач на приватното претпријатие ќе бидат сите регистрирани оператори кои нудат телевизиски услуги. Како и во случајот со државното претпријатие, и овој нов приватен правен субјект ќе има задача да склучува договор со издавачите и застапниците на правата на каналите, кои пак ќе бидат законски обврзани да се договорот за најмалку 50% од програмата да биде преведена, доколку немаат договорено преводи со други преведувачки куќи. Финансирањето на приватното претпријатие би било од комбиниран модел: од услугите што ќе ги наплати од странските канали и од самите оператори. Финансирањето од операторите би претставувало дел од месечните сметки на претплатниците, па така предлагаме секој корисник да добие симболични 50 денари покачена сметка, средства што би оделе во посебната каса на приватното претпријатие за превод.

4. Отворање на претставништа во Македонија

Како последен, четврти модел, ИНРЕКОМ предлага отпочнување на заеднички дијалог на операторите и државните институции со телевизиските групации на канали. Крајна цел на ова би било отворање на македонски локализирани верзии на каналите со претставништво во Македонија и можност за полноправно учество во маркетинг пазарот. Ваков пример постои во другите земји, односно Србија, Хрватска, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Словенија. Преку пазарно учество во маркетинг сегментот каналите би можеле сами да ги обезбедат финансиските средства за работа и би се отвориле повеќе работни можности за македонските граѓани. Ова решение е најприменливо кога се во прашање спортските канали.

Институт за развој на електронски комуникации Скопје

Мај, 2023 година